

**ДІАГНОСТИКА СТАНУ РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКОГО ГОЛОСУ
УЧНІВ ШКІЛ МИСТЕЦТВ У МУТАЦІЙНИЙ ПЕРІОД**

В статтє презентована диагностика состояния развития певческого голоса учащихся школы искусств в мутационный период. Автором очерчены критерии, показатели и уровни развития певческого голоса учащихся периода мутации. В статтє подается количественный и качественный анализ результатов формирующего исследования уровней развития певческого голоса учащихся периода мутации.

Ключевые слова: *диагностика, подросток, детская школа искусств, развитие певческого голоса, показатели, критерии, уровни.*

Гуманістичний підхід, якій є провідним у вітчизняній мистецькій освіті, ставить перед науковцями та практиками завдання вирішення вузько-наукових питань на засадах особистісно-орієнтованого, інтегративного й технологічного підходів. Одним з цих питань є проблема вокального виховання учнів періоду мутації. Формування вокальної культури підлітків ставить перед викладачами завдання створення нових методик до вирішення проблеми розвитку та охорони голосу, особливо в мутаційний період. Проблемам вокального виховання дітей присвячено багато теоретичних та методичних праць, але незважаючи на їх достатню кількість, проблеми розвитку співацького голосу підлітків у мутаційний період висвітлено недостатньо.

Відзначимо, що проблеми виховання співацької культури та вокального розвитку особистості досліджувалися у різних аспектах. Так, питання методики постановки голосу та фізіології співацького процесу є сферою наукового інтересу Л. Дмитрієва, В. Ємельянова, Д. Аспелунда, В. Антонюк, В. Морозова, О. Маруфенко, О. Стахевича та ін. Вокальне виховання дітей та підлітків довгий час було пов'язано з вокально-хоровою діяльністю й висвітлювалося у працях В. Багадурова, Л. Венгрус, І. Левідова, Д. Локшина, Н. Орлової, Г. Стулової, Д. Огороднова, Ю. Іванова, Т. Малевської, О. Малініної, В. Шацької та іншими. Останнім часом у зв'язку з поширенням вокальних відділень у ДМШ та ДШМ активно починають висвітлюватись питання розвитку дитячих голосів у сольному виконавстві (Л.Гавриленко, Н. Гребенюк, Л. Д'яченко, О. Маруфенко, В. Морозов, М. Печенюк, О. Стахевич, М. Стрюк, О. Шевченко, О. Юрко та ін.). Питання діагностики співацької культури молодших школярів досліджувала Л. Гавриленко. Водночас мало дослідженими залишаються питання діагностики розвитку співацького голосу учнів у період мутаційних змін.

Для визначення ефективності розробленого нами розвивально-захисного підходу щодо вокального навчання учнів школи мистецтв, які перебувають у стані мутаційних перетворень, було створено діагностувальний апарат розвитку співацького голосу учнів. Діагностувальний апарат розроблявся нами з позиції теоретичної конкретизації етапів розвитку голосу на основі новітніх наукових принципів і за допомогою спеціального наукового апарату. В основу розробленого діагностичного апарату було покладено структуру співацької діяльності в мутаційний період, яка складається з мотиваційного, інформаційного а операційного компонентів.

Мотиваційний компонент співацького голосу виявляє наявність в учнів позитивної мотивації до процесу навчання у новому співацькому режимі, прагнення до набуття нових тембральних якостей голосу, усвідомлення об'єктивної та суб'єктивної цінності навчання. *Інформаційний* компонент передбачає розвиток в учнів когнітивних здібностей й обумовлює набуття ними вокально-теоретичних знань з перебудови голосового апарату під час мутаційних змін і шляхів самодбання за вокальним здоров'ям з метою його захисту.

Операційний компонент полягає у розвитку в учнів вмінь діагностування власного співацького процесу, опанування засобами та прийомами захисного звукоутворення в період мутації голосу.

На основі визначеної компонентної структури розвитку співацького голосу учнів періоду мутації нами було розроблено критерії й показники досліджуваного явища. Під критерієм ми розуміємо ознаку, «на основі якої здійснюється оцінка рівнів розвиненості показників» співацького голосу [1, с. 15]. Під показником ми розуміємо «визначений кількісний чи якісний прояв ознаки, який визначає оцінку, рівень, стиль вимірювання величини» [1, с. 15].

Отже, критеріями визначення стану розвитку співацького голосу учнів шкіл мистецтв у мутаційний період є: *мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, операційно-корегувальний*. *Мотиваційно-ціннісний* критерій виявляє ціннісне відношення учня до співацької діяльності за такими показниками: рівень бажання займатися сольним співом; рівень зацікавлення співом у новому режимі голосоутворення; рівень впевненості у своїх силах; рівень гедоністичного ставлення до співацького процесу; рівень сформованості установки на конкурсно-концертну діяльність. *Інформаційно-когнітивний* критерій визначає ступінь оволодіння учнями необхідним вокально-теоретичним тезаурусом за показниками: ступінь засвоєння знань з перебудови голосового апарату; ступінь володіння знаннями про захворювання й порушення у голосовій системі підлітків; ступінь володіння знаннями про регістри співацького голосу; ступінь засвоєння знань з охорони власного голосового апарату; ступінь володіння знаннями з захисних функцій голосового апарату. *Операційно-корегувальний* критерій відображує ступінь практичного опанування вокальними навичками у новому режимі звукоутворення під час мутаційних змін голосу та характеризується такими показниками відповідності: співацького дихання поставленим завданням; механізму голосоведення перехідним зонам діапазону; резонування типу співацького голосу; дикції нормам вокальної орфоепії; емоційності виконання змісту обраного твору.

На основі визначених критеріїв та показників з урахуванням ступеня інтенсивності, самостійності, адекватності, логічності й переконливості діагностичних вимірів стану вокального навчання учнів у період мутації було виділено чотири рівня розвиненості співацького голосу учнів періоду мутації, а саме: *максимальний, оптимальний, припустимий та критичний*. При цьому виявлені нами параметри розвитку кожного з компонентів у своїй єдності й становлять визначеність рівнів розвитку співацького голосу учнів у період мутації.

Критичний рівень визначено за недостатньою спрямованістю мотивів учня на вокальне навчання в період мутації голосу. Критичний рівень розвиненості співацького голосу у період мутації учнів школи мистецтв виявлявся невизначеністю ціннісних пріоритетів у контексті навчання сольного співу; через брак мінімального об'єму теоретичних знань учні характеризувалися відсутністю зацікавлення в їх здобутті та узагальненні; неготовністю самостійно усвідомлювати нові умови роботи власного голосового апарату, результатом чого є низький рівень володіння співацьким голосом; відсутністю інтересу до охоронних заходів співацького звукоутворення. Навчальна діяльність таких учнів пов'язується здебільшого із ситуативною необхідністю, зовнішніми спонуканнями, у них зафіксований поверховий інтерес до процесу вокального співу під час мутації голосу, хаотичність пояснень художніх образів виконуваних творів; байдужість у висловленні ставлення до вокальних творів, низький рівень почуттєвого сприйняття вокального репертуару. Учні мало орієнтуються в питаннях перебудови голосового апарату під час мутації та співацьких регістрів. Респонденти цієї групи виявили неповні, поверхові, хаотичні знання про захворювання й порушення в голосовій системі, часткові знання з охорони власного голосового апарату та захисних функцій голосового апарату. Учні слабоактивні у володінні співацьким голосом, у їхньому голосоведінні присутні півні, часті проковтування.

Припустимий рівень розвиненості співацького голосу у період мутації учнів школи мистецтв виявлявся недостатньою визначеністю особистісно-ціннісних пріоритетів у контексті навчання сольного співу; частковою присутністю зацікавлення учнів в здобутті

теоретичних знань, що характеризуються обмеженістю й фрагментарністю; формальним та безконтрольним виконанням співацьких дій, частковим проявом інтересу до охоронних заходів голосу. Припустимий рівень розвитку співацького голосу учнів шкіл мистецтв у мутаційний період визначається досить вираженими показниками мотиваційно-ціннісного критерію: значною мірою сформованості потреби навчатися сольному співу у період мутації, вивчати національне та світове вокальне мистецтво. Учні розуміють соціальну значущість вокального мистецтва загалом, та їх судження з переважно стереотипні, без яскравого вираження особистісної позиції та емоційної захопленості. У них мало визначені показники естетичного оцінювання вокальних творів. Показники інформаційно-когнітивного критерію визначаються відсутністю цілісності та активності знань та недостатнім усвідомленням важливості опанування теоретичними знаннями, оскільки визначають лише часткове володіння поданими знаннями. Респонденти цього рівня продемонстрували формальний підхід до виконання навчальних завдань, недостатню спроможність практично використовувати отримані вокальні навички, їх практична діяльність має репродуктивний характер, вони достатньо володіють співацьким голосом під час мутаційних явищ, про що свідчать показники операційно-корегувального критерію.

Оптимальний рівень визначався в учнів, що виявляли достатню визначеність особистісно-ціннісних пріоритетів вокальної діяльності у період мутації, прагненням до набуття й розвитку теоретичних знань і вокальних компетенцій, що супроводжувалося поверховим їх володінням, наявністю свідомого виконання співацьких дій, що потребують часткової корекції з боку викладача; свідоме, але несинхронізоване володіння захисними аспектами. Оптимальний рівень продемонстрували респонденти, які зацікавлені в успішному опануванні навчальної програми у період мутації голосу, активно розуміють та висловлюють особисте ставлення до репертуару, виражають поясненнями глибину особистих почуттів та вражень, володіють в достатньому обсязі теоретичними знаннями. Активно, цілісно й осмислено використовують обсяг теоретичних знань під час практичних занять та прилюдних виступів, про що свідчать показники операційно-корегувального критерію. Респонденти цього рівня продемонстрували високий рівень тембрального забарвлення їх діапазону, володіння динамічним діапазоном, резонансним співом, диханням на опорі, округлість та вирівнюваність голосних.

Максимальний рівень характеризується наявністю потреби у навчанні сольному співу, сформованою установкою на вокальну діяльність у період мутації голосу, зацікавленістю у здобутті знань, які виявилися цілісними, глибокими й виступали як активний чинник співацької діяльності; потребою до самоаналізу, розвинутими вміннями вільного, якісного володіння співацьким процесом, що цілковито відбиває володіння його захисними аспектами. Для учнів, що належать до цього рівня, характерним є сформованість установки на вокальну діяльність, повне усвідомлення значущості та важливості вокального навчання в мутаційний період, високий рівень ціннісного відношення до творів вокального мистецтва, спроможність їх естетичного оцінювання, вільне володіння теоретичними знаннями, що відображує глибину та ґрунтовність знань; вільне оперування навичками співу, відсутністю негативних ознак та проявів мутаційних явищ у голосі під час творчої діяльності. Цим респондентам притаманне творча ініціатива, їх творча діяльність активна, вони здатні ефективно використовувати набуті навички в різних умовах, в процесі вокального діагностування, прогнозування та корекції ці учні поєднують репродуктивний та творчий підходи, спираються на власний досвід.

Для отримання достовірних даних щодо розвитку співацького голосу учнів у ході експерименту застосовувались адаптовані методики діагностування, зокрема, методи прямого й опосередкованого педагогічного спостереження та аналіз продуктів навчально-пізнавальної і вокально-виконавської діяльності учнів на індивідуальних заняттях, технічних заліках, академічних концертах, прилюдних виступах, конкурсах та фестивалях, заняттях з постановки дитячих опер; під час різноманітних робочих навчальних ситуацій, при виконанні самостійних завдань, вивчення результатів власної педагогічної діяльності.

Відповідно до формувального етапу дослідження, загальний склад учнів був розподілений на групи. Загальна кількість учасників експерименту склала 34 учня, по 17 учнів у контрольній та експериментальній групах. Наповненість складу обох груп була підібрана з учнів, голоси яких перебували на різних стадіях мутації. На початок експерименту в експериментальній групі на передмутаційній стадії знаходились 9 учнів, на власномутаційній стадії – 5 учнів, на постмутаційній стадії перебувало 3 учня. У контрольній групі на передмутаційній стадії знаходився 10 учнів, на власномутаційній – 6 учнів, на постмутаційній – 1, на післямутаційній – 0.

Перевірка результативності проведеної дослідно-експериментальної роботи здійснювалася на основі порівняльного аналізу рівнів розвиненості співацького голосу учнів контрольної (КГ) та експериментальної груп (ЕГ). Зокрема, на початку експерименту в КГ критичний рівень розвитку співацького голосу учнів становив 0 %, припустимий – 53 %, оптимальний – 47 %, максимальний 0 %, а в ЕГ відповідно 0 %, 47 %, 53 % та 0 %. Після впровадження запропонованої поетапної методики розвитку досліджуваного феномену, максимального рівня розвитку співацького голосу досягли 41 % учнів експериментальної групи та 6 % контрольної. Оптимальний рівень було виявлено в 53 % учнів ЕГ та 24 % – КГ. На припустимому рівні зафіксовано 71 % учнів КГ й 6 % учнів ЕГ. За результатами формувального експерименту, прогресивна динаміка змін у рівнях розвитку співацького голосу учнів шкіл мистецтв у мутаційний період представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

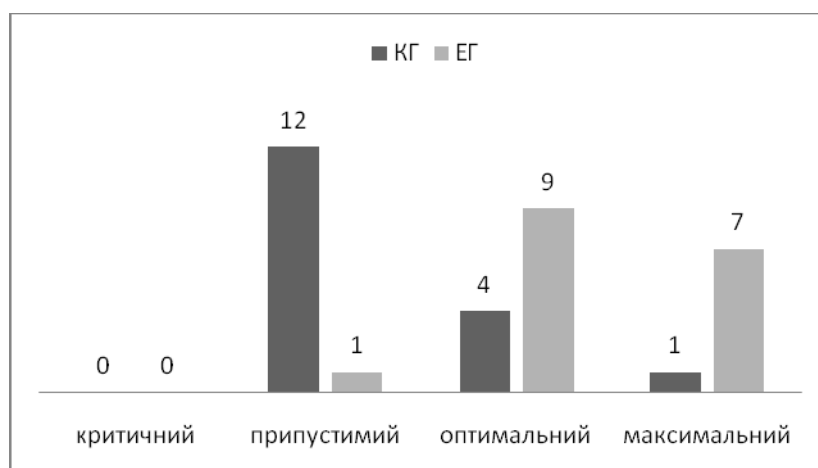
Рівні розвитку співацького голосу учнів шкіл мистецтв у мутаційний період (%)

Рівень	КГ		ЕГ	
	кількість	%	кількість	%
Критичний	0	0	0	0
Припустимий	12	71	1	6
Оптимальний	4	24	9	53
Максимальний	1	6	7	41

Наприкінці експерименту кількісне співвідношення у рівнях розвитку співацького голосу учасників експерименту суттєво змінилось. Так, у КГ з припустимим рівнем було зафіксовано 12 учнів, з оптимальним – 4, з максимальним – 1, тоді як в ЕГ кількість учнів у період мутації з припустимим рівнем розвитку співацького голосу знизилась із 8 до 1 учня, 7 з них досягло оптимального рівня. З 9 учнів, що перебували на оптимальному рівні на початку експерименту, 7 учнів досягли максимального рівня (див. гістограму 1).

Гістограма 1

Стан розвиненості співацького голосу у період мутації

Наприкінці експерименту в експериментальній групі на предмутаційній стадії голосу знаходилось 2 учня, на власномутаційній стадії – 3 учня, на постмутаційній стадії – 8 учнів та на післямутаційній стадії – 4 учні (таблиця 2).

Таблиця 2

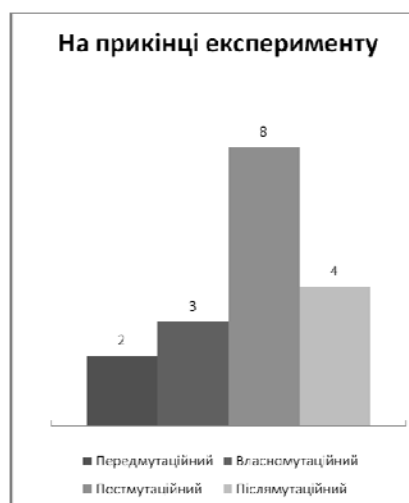
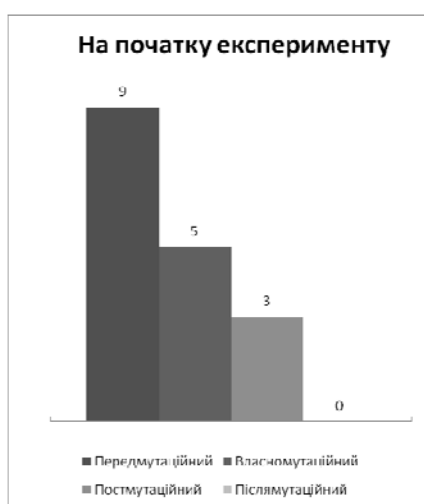
Стан перебігу періодів мутації голосу учнів експериментальної та контрольної груп

Період	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
	Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кіль-ть	Кіль-ть	Кіль-ть	Кіль-ть
<i>Предмутаційний</i>	10	9	3	2
<i>Власномутаційний</i>	6	5	4	3
<i>Постмутаційний</i>	1	3	9	8
<i>Післямутаційний</i>	0	0	1	4

Динаміка змін періодів мутаційних явищ у голосах учасників експериментальної та контрольної груп представлена на гістограмах 2 та 3.

Гістограма 2.

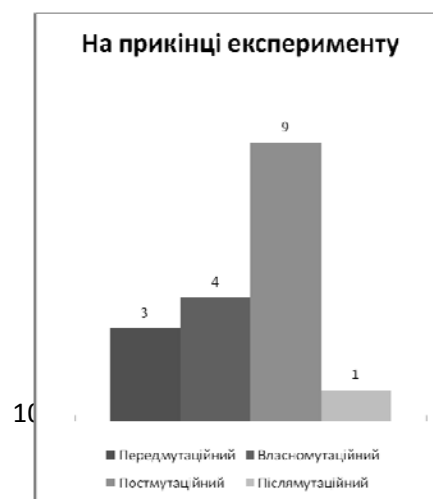
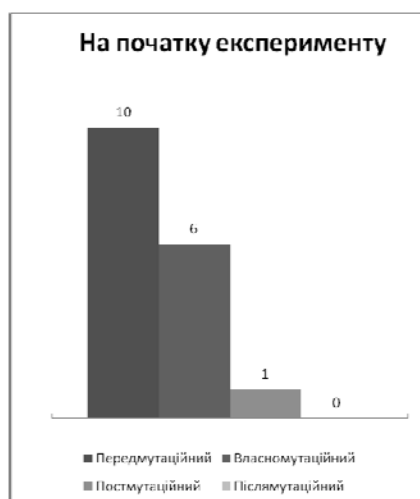
Динаміка змін періодів мутаційних явищ у голосах учасників експериментальної групи

Наприкінці експерименту в контрольній групі на предмутаційній стадії голосу перебувало 3 учня, на власномутаційній стадії знаходилось 4 учня, на постмутаційній стадії – 9 учнів та на післямутаційній стадії – 1 учень (таблиця 2).

Динаміка змін періодів мутаційних явищ у голосах учасників контрольної групи

Гістограма 3

Діагностика рівнів розвитку співацького голосу учнів у мутаційний період здійснена наприкінці формувального експерименту, свідчить про значну ефективність запропонованої методики розвитку співацького голосу учнів шкіл мистецтв у мутаційний період та ефективність експерименту, що відображено в таблиці 3.

Таблиця 3

**Динаміка змін розвитку співацького голосу
учнів шкіл мистецтв у мутаційний період**

<i>Рівень</i>	<i>КГ</i>		<i>ЕГ</i>		<i>КГ</i>		<i>ЕГ</i>	
	<i>Початок експерименту</i>				<i>Кінець експерименту</i>			
	<i>Кіль-ть</i>	<i>%</i>	<i>Кіль-ть</i>	<i>%</i>	<i>Кіль-ть</i>	<i>%</i>	<i>Кіль-ть</i>	<i>%</i>
<i>Критичний</i>	0	0	0	0,00	0	0,00	0	0
<i>Припустимий</i>	9	52,94	8	47,06	12	70,59	1	5,88
<i>Оптимальний</i>	8	47,06	9	52,94	4	23,53	9	52,94
<i>Максимальний</i>	0	0,00	0	0,00	1	5,88	7	41,18

Узагальнення результатів діагностичного експерименту доводить, що процес розвитку співацького голосу під впливом обраної поетапної технології вирішує проблему швидкого проходження мутації в голосі. Викладені статистичні дані підтверджують правомірність висунутої нами гіпотези, свідчать про ефективність запропонованої методики розвитку співацького голосу учнів шкіл мистецтв у мутаційний період.

Література:

1. *Муромець В.Г.* Аналіз стану сформованості готовності підлітків до взаєморозуміння в позашкільній діяльності / В.Г. Муромець // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць. Вип.11. – Херсон : РПО, 2011. – С.14-19.

УДК 373.5.091.33:[75+78]

*Ратко М.В.,
Дуніна В.М.*

**МЕТОДОЛОГО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРІВ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА
НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ**

В статті очерчені методологічні орієнтири трактування сучасного українського мистецтва, типологізовано в рамках двох систем - трансцендентальної та формообразуючої; описано методику їх освоєння, концептуалізовано в вигляді алгоритмів.

Ключевые слова: інтерпретація, експліцитно "открытые" произведения, трансценденталізм, формізм, алгоритм.

Включення до інваріантної складової базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів блоку культурознавчих дисциплін актуалізує необхідність пошуку теоретико-методологічних та методичних орієнтирів їх викладання. Реалізація феноменологічного підходу обумовлює централізацію змісту шкільного курсу художньої культури довкола конкретних мистецьких творів з їх стилістичними, образно-тематичними, семантичними атрибутами, неповторною духовно-енергетичною аурую. Зокрема курс художньої культури України передбачає знайомство школярів з артефактами різних епох і стилів. Чільне місце в його змісті згідно базової програми (автори Л.Масол і